

26. Російсько-український словник / [голов. ред. М.Я. Калинович]. – К.: Видавництво АН УРСР, 1961 – 804 с.
27. Про деякі питання практики розгляду справ, пов'язаних з перерахунком пенсій деяким категоріям осіб публічної служби та науковим (науково-педагогічним) працівникам: Рекомендації президії Вищого адміністративного суду України від 23 серпня 2007 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/ua/generalization_court_practice.html?_m=publications&_t=rec&id=1548
28. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 24 грудня 2010 року № 1844/11/13-10 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/ua/generalization_court_practice.html?_m=publications&_t=rec&id=1686
29. Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 06 березня 2008 року № 2 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0002760-08>

УДК 342: 95

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СВІДКА ЯК УЧАСНИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Олефіренко Н.А., здобувач

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті визначені особливості правового статусу свідка як учасника адміністративно-деліктного провадження, з урахуванням дослідження його прав, обов'язків, гарантій та відповідальності та окреслені напрямки його удосконалення.

Ключові слова: провадження, правовий статус, свідки, права, обов'язки, гарантії, відповідальність.

Олефиренко Н.А. ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО СТАТУСА СВИДЕТЕЛЯ КАК УЧАСТНИКА АДМИНИСТРАТИВНО-ДЕЛИКТНОГО ПРОИЗВОДСТВА / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

В статье определена особенность правового статуса свидетеля как участника административно-деликтного производства, с учетом исследования его прав, обязанностей, гарантий и ответственности, и очерчены направления его усовершенствования.

Ключевые слова: производство, правовой статус, свидетели, права, обязанности, гарантии, ответственность.

Olefirenko N.A. ESPECIALLY OF THE LEGAL STATUS OF THE WITNESS AS MEMBER OF ADMINISTRATIVE TORT PRODUCTION / Dnepropetrovsk state university of internal affairs, Ukraine

In the article certain feature of right status of witness as a participant of administrative-delict production, taking into account research of his rights, duties, guarantees of both responsibility and delineated direction of his improvement.

Key words: production, legal status, witnesses, rights, duties, guarantees, responsibility.

Серед учасників, які сприяють розгляду та вирішенню справи про адміністративне правопорушення, важливе місце займають свідки. Під час порушення провадження та розгляду справи свідок залучається з метою отримання від нього інформації, що має значення для об'єктивного з'ясування всіх обставин справи. Від якості та повноти інформації, наданої органу адміністративно-деліктної юрисдикції свідком, багато в чому залежить обґрунтованість рішення, що приймаються юрисдикційним органом по справі. На думку відомого російського захисника А.Ф. Коні, інформація, отримана від свідків, є досить важливою. Він відзначав, що особлива увага при з'ясуванні обставин справи звертається на чистоту головного джерела з

доказів, що прямо чи побічно (в якості доказу) має вирішальне значення для винесення суддею рішення. Цей доказ – показання свідків [1, 76].

Цінність показань свідків обумовлена тією обставиною, що вони можуть містити відомості про факти предмета доказування, доказові факти, факти процесуального характеру, а також про причини виникнення адміністративно-правових спорів, факти порушення режиму законності будь-ким із суб'єктів адміністративного процесу. Крім того, вони найчастіше слугують єдиним способом пізнання певних обставин справи, коли вони документально не закріплені й активно використовуються поряд з іншими засобами доказування, надаючи велику переконливість іншим доказам і сприяючи з'ясуванню умов формування останніх. Ми підтримуємо думку М.М. Тищенко, що на сьогодні формування правового статусу свідка слід пов'язувати з певними факторами і, перш за все, з можливістю особи виступати свідком у фактичному та процесуальному значенні. Адже дійсно по-різному тлумачить правовий статус свідка в законодавстві та практиці його застосування [2, 13]. У зв'язку з цим вважаємо доцільним здійснити аналіз правового статусу свідка адміністративно-деліктного провадження з огляду на законодавче його регулювання та практику залучення його як учасника означеного провадження.

Правовий статус свідка як учасника адміністративно-деліктного провадження частково визначений у ст.272 КУАП [3]. Свідок – це будь-яка особа, якій відомі які-небудь обставини, що підлягають встановленню по даній справі. За викликом органу (посадової особи), у провадженні якого перебуває справа, свідок зобов'язаний з'явитися в зазначений час, дати правдиві пояснення, повідомити все відоме йому в справі й відповісти на поставлені питання.

Законодавче визначення поняття свідка адміністративно-деліктного процесу дає можливість для широкого сприйняття його процесуального статусу. На жаль, в адміністративно-деліктній науці переважає думка про вузьке розуміння його статусу. Як зазначають окремі автори, процесуальний статус свідка та його роль у провадженні у справах про адміністративні правопорушення обумовлюється тим, що він залучається до участі у справі з метою повідомлення посадовій особі юрисдикційного органу відомих йому фактів стосовно конкретного адміністративного правопорушення [4, 154].

Однак практика залучення свідків як учасників адміністративно-деліктного процесу вказує на необхідність виокремлювати різні категорії свідків. Першою, найбільш вагомою категорією свідків є особи, які стали очевидцями вчинення правопорушення і можуть повідомити дані про обставини його вчинення. Другою категорією свідків є поняті, які відповідно до законодавства посвідчували юридично значущий для адміністративно-деліктного провадження факт (наприклад, провадження огляду та вилучення речей чи документів, або посвідчували факт відмови особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення від підписання протоколу про адміністративне правопорушення). Статусу свідків ця категорія набуває з моменту їх опитування як свідків і складення про це протоколу, або відібрання свідчень. Третьою категорією свідків є особи, які в процесі розслідування та розгляду справи надають інформацію (свідчення) про особу правопорушника, про обставини, що можуть пом'якшувати або обтяжувати адміністративну відповідальність особи. До таких осіб можна віднести посадових осіб підприємств, установ, організацій (як правило, працівники відділу кадрів), що надають характеристики на осіб, які працюють в їх штаті та підозрюються у вчиненні адміністративного правопорушення; посадових осіб житлових комітетів, що надають свідчення, які характеризують особу-порушника в побуті та інші. До речі такі свідчення вони можуть подавати як самостійно, тобто з ініціативи керівництва підприємств, установ та організації чи на запит органу, який здійснює провадження у справі. Обов'язковість долучення таких свідчень до матеріалів справи та їх врахування під час розгляду і вирішення справи визначена на законодавчому рівні в ст.33 КУпАП, як обставини, що враховуються при накладенні адміністративних стягнень.

Таким чином, ми можемо пересвідчитись у фактичному існуванні різних категорій свідків, участь яких зумовлена специфікою вчиненого протиправного діяння та обставинами розгляду справи про адміністративне правопорушення. Однак можливість їх залучення як свідків у справі про адміністративне правопорушення визначається моментом набуття статусу свідка, який має принципове правове значення, оскільки зумовлює виникнення процесуальних прав, обов'язків та гарантій. На жаль, адміністративно-деліктне законодавство не встановлює

моменту набуття особою статусу свідка. Інша ситуація існує в кримінальному законодавстві. Так, з огляду на аналіз ст.ст.68, 166 КПК України більшість вчених-криміналістів припускається висновку, що особа набуває статусу свідка в кримінальному процесі після отримання від неї пояснення з приводу обставин вчинення злочину, очевидцем якого вона була та після виклику повісткою до органу досудового слідства, а остаточно вважається свідком у кримінальному процесі з моменту оформлення протоколу допиту свідка та його підписання особою [5]. Схожу думку висловлює А.П. Мишкиніс, який зазначає що „особа стає свідком у провадженні в наступних випадках: по-перше, якщо протокол про адміністративне правопорушення складається на місці його вчинення і дані про свідка заносяться до протоколу, то процесуальний статус свідка особа буде мати з моменту підписання протоколу; по-друге, якщо особа викликається в якості свідка в орган (до посадової особи), у провадженні якої знаходиться справа – з моменту отримання офіційного повідомлення про це; по-третє, в орган (до посадової особи) за власним бажанням з'являється особа, відомості про яку даній посадовій особі не було відомо. У такому випадку особа стає свідком з моменту подачі заяви з наміром дати показання” [6, 144].

За відсутності чіткого правового регулювання цього питання в КУпАП та з урахуванням законодавчого його визначення в КПК України, можна стверджувати, що особа вважається свідком у справі про адміністративне правопорушення з моменту надання нею пояснення з приводу обставин вчинення правопорушення. Це породжує в подальшому наділення її процесуальними правами та обов'язками, зокрема, наприклад, з'являтися в зазначений час на виклик органу (посадової особи), у провадженні якого перебуває справа, дати правдиві пояснення, повідомити все відоме йому по справі і відповісти на поставлені запитання. Гарантією виконання обов'язків свідка є, наприклад, встановлення адміністративної відповідальності за ст.185-3 КУпАП, за злісне ухилення від явки до суду за викликом (повісткою) останнього.

Основною проблемою практики застосування адміністративно-деліктного законодавства в цьому сенсі є неможливість у багатьох випадках залучення у справах про адміністративні правопорушення осіб, які стали очевидцями вчинення адміністративного правопорушення в якості свідків. Причиною цього є зниження рівня свідомості громадян, їхньої моралі, культури та їхнім бажанням допомогти уповноваженим органам у здійсненні ними своїх функцій. Непоодинокі випадки, коли особа, будучи очевидцем вчиненого правопорушення, відмовляється на звернення посадової особи органу адміністративно-деліктної юрисдикції дати інформацію про обставини його вчинення, тобто виступити свідком у справі, мотивуючи це відсутністю вільного часу, особистою занятістю, а іноді і підтримкою дій порушника та небажанням надати допомогу представнику державного органу. Така соціально-правова ситуація зумовлює поширення думки про можливість ігнорування (порушення) законодавства, вказує на безпорадність органу адміністративно-деліктною юрисдикції та знижує рівень ефективності протидії правопорушенням. Не покращує цю ситуацію встановлення законодавчих вимог обов'язкового залучення свідків у справах про окремі адміністративні правопорушення. Так, ч.4 ст.122 КУпАП встановлює відповідальність за порушення правил дорожнього руху, що спричинили створення аварійної обстановки, тільки у випадку, коли такі порушення підтверджуються фактичними даними, а серед інших - поясненнями свідків.

У зв'язку з цим, пропонуємо, по-перше, унормувати правове положення очевидців вчинення правопорушення, як свідків у справах про адміністративні правопорушення; по-друге, закріпити в КУпАП норму, яка б передбачала відповідальність за відмову від дачі свідчень та заздалегідь неправдиві свідчення. Проведене нами в липні-серпні 2010 року анкетування 350 осіб, які уповноважені на здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення показало, що близько 82% анкетованих, підтримують необхідність встановлення адміністративної відповідальності свідка за відмову дачі свідчень та заздалегідь неправдиві свідчення. Схожих результатів було досягнуто Нижниковою В.В. при дослідження особливостей провадження у справах про порушення митних правил [4, 155].

Ще однією формою участі свідка в провадженні в справах про адміністративні правопорушення є виклик свідка до органу, що здійснює провадження в справі. Ця форма участі свідка використовується досить рідко. Свідки викликаються і опитуються, а їхні пояснення фіксуються переважно тільки в тих справах, у яких порушник оскаржує факт вчинення

адміністративного правопорушення. КУпАП не встановлює форми виклику свідка для участі в провадженні в справах про адміністративне правопорушення. Думається, що процесу подальшої уніфікації процесуальних документів слугувало б введення єдиної форми повістки, що направляється свідку і породжує його зобов'язання з'явитися до органу адміністративно-деліктної юрисдикції.

Якщо в посадовій особі, яка склала протокол про адміністративне правопорушення або здійснює розгляд справи, виникли сумніви про можливу необ'єктивність показань свідка у зв'язку з родинними зв'язками, підкупом і т.п., то такі показання в обов'язковому порядку повинні бути піддані перевірці. Наявність в особі окремих психічних розладів або фізичних вад не означає, що вона не може виступати в якості свідка. Головне, щоб свідок був здатним правильно сприймати події і дати по них показання як самостійно, так і за допомогою перекладача.

Відповідальність свідка у свою чергу передбачає вирішення питання про імунітет свідка, який впливає з вимог ст.63 Конституції України, у якій йдеться: "Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом" [7]. У зв'язку з цим необхідно визначити: по-перше, коло осіб, яких неможливо опитати у якості свідка в справі про адміністративне правопорушення; по-друге, випадки, коли та чи інша особа має право відмовитись від дачі свідчень у ході розслідування справи.

Не можуть бути опитані як свідки: а) захисник, який надає правову допомогу особі, яка притягається до відповідальності за адміністративні правопорушення, про обставини, що стали їм відомі у зв'язку з наданням таких послуг і допомоги; б) особа, яка внаслідок своєї фізичної або психічної вади, не здатна адекватно сприймати обставини, що мають значення для справи, і давати їм правильні пояснення; 3) члени сім'ї та близькі родичі особи, яка притягується до відповідальності, у разі їх небажання давати свідчення відносно цієї особи.

Разом із тим, свідками можуть виступати неповнолітні особи, але за умови, що обов'язково має бути присутній педагог або законні представники неповнолітнього, які не зацікавлені у справі.

Також спірним є питання залучення в якості свідка посадових осіб органів адміністративно-деліктної юрисдикції, більшою мірою йде мова про ті випадки, коли така особа є очевидцем вчинення адміністративного правопорушення. Останнім часом суди все більше звертають увагу посадових осіб органів адміністративно-деліктної юрисдикції на недопустимості залучення в якості свідків правопорушення своїх колег, з якими вони, як правило, виявляють дані правопорушення, мотивуючи це особистою зацікавленістю в результатах розгляду та вирішення справи. Результати вивчення 250 матеріалів справ про адміністративні правопорушення, розглянутих судами загальної юрисдикції дають можливість констатувати, що за 23 матеріалами справи судом було винесено рішення про їх закриття на підставі упередженості показань свідків, на основі яких і базувалась доказова база вчинення правопорушення. І, дійсно, такі рішення мають рацію в тих випадках, коли існувала можливість залучити в якості свідка інших осіб, які стали очевидцями адміністративного правопорушення. З іншого боку, ефективність діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції напряду залежить від рівня довіри державної інституції до уповноважених органів, які забезпечують виконання її завдань. Тому вважаємо, що опитування в якості свідків посадових осіб органів адміністративно-деліктної юрисдикції, що здійснювали функції, пов'язані з виявленням та запобіганням адміністративних правопорушень, цілком допустиме, а найчастіше й необхідне. Це також стосується й співробітників, що припиняли протиправні дії чи брали участь у затриманні особи. Так, наприклад, це стосується виявлення адміністративних правопорушень, які вчиняються в безлюдних місцях, де залучення свідків неможливо (наприклад, при порушенні окремих правил дорожнього руху), або при необхідності термінового залучення свідків (наприклад, при злісній непокорі законній вимозі працівника органу адміністративно-деліктної юрисдикції, при виявленні правопорушень, пов'язаних із незаконним зберіганням наркотичних засобів) та ін.

Що стосується відмови від надання свідчень, то таким правом слід наділити: членів сім'ї та близьких родичів, усиновлених, усиновлювачів особи, яка притягується до відповідальності, у разі їх небажання давати свідчення відносно цієї особи. Про таке право зазначених осіб

повинно бути повідомлено органом адміністративно-деліктною юрисдикції перед наданням свідчень із зазначенням про це в протоколі опитування свідка.

Правовий статус свідка як учасника адміністративно-деліктного провадження передбачає наділення останніми іншими, крім зазначених вище, правами. На жаль, попри закріплення в ст.272 КУпАП деяких обов'язків свідка, відсутнє нормативне закріплення їх прав. Для виправлення прогалин правового регулювання статусу свідка у справах про адміністративні правопорушення, доцільно в ст.272 КУпАП визначити наступні права свідка: право давати пояснення рідною мовою й користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, на якій ведеться провадження; знати, у зв'язку з чим і в якій справі він дає свідчення; давати пояснення лише по факту та обставинах правопорушення, очевидцем якого він був; власноручно викладати свої показання в протоколі опитування; відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів; знайомитися з протоколом опитування та вносити до нього зміни; оскаржувати застосовані щодо нього заходи адміністративного примусу; одержувати відшкодування витрат, пов'язаних із викликом для давання показань; заявляти клопотання та пропозиції.

Слід підтримати пропозицію Нижнікової В.В. про визначення права свідка на заяву клопотання про його опитування за місцем проживання або перебування [4, 157]. Важливість цього права переважно визначається його тісним зв'язком із здійсненням обов'язку з'явитися за викликом посадової особи, що розглядає справу. Неможливість особисто прибути для давання пояснень найчастіше обумовлена хворобою, інвалідністю особи, яка притягується як свідок, а також її старечою неміччю. Ці об'єктивні причини дуже ускладнюють реалізацію громадянської позиції особи, яка щиро бажає допомогти у вирішенні тієї або іншої адміністративної справи. Ось чому слід вважати цілком виправданими бажання громадянина бути вислуханим і дії, які він здійснює для цього, а саме – активні дії, заявлення клопотання. Також доцільною є пропозиція професора М.М. Тищенка щодо того, що слід ширше використовувати можливість одержання показань свідка за місцем його проживання або перебування. Це сприятиме оперативності вирішення справ, багато в чому дозволить усунути формальний підхід до вирішення конкретних справ [8, 115].

На відміну від прав, деякі обов'язки свідка знайшли своє нормативне вираження в ст.272 КУпАП. Основним обов'язком свідка є дача правдивих пояснень, повідомлення всіх відомостей, відомих йому по даній справі, а також дача відповідей на поставлені питання.

У правовому регулюванні обов'язків свідка слід відзначити проблему забезпечення не тільки правдивості пояснень, але і самої участі його в провадженні. За винятком випадків виклику свідка до суду, коли його явка забезпечується засобами адміністративної відповідальності (ст.185-3 КпАП), змусити свідка належним чином виконати свої обов'язки практично неможливо. На нашу думку, задля упередження цього слід передбачити адміністративну відповідальність: а) за злісне ухилення свідка від явки за викликом будь-якого суб'єкта адміністративно-деліктної юрисдикції; б) за відмову давати свідчення та повідомлення завідомо неправдивих свідчень. Практика встановлення такої відповідальності існує в законодавстві Російської Федерації про адміністративні правопорушення (ст.17.9. КоАП Росії) [9].

Усе вищепераховане дає підстави вважати, що правове положення свідка як учасника провадження у справах про адміністративні правопорушення потребує свого подальшого більш детального законодавчого регулювання, що покращить якість розгляду справ про адміністративні правопорушення та буде сприяти укріпленню законності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кони А.Ф. Собрание сочинений: в 8 т. / Анатолий Федорович Кони; [под общ. ред. В.Г. Базакова]. – М.: Юридическая литература, 1967— .— Т. 4. – 1967. – 544 с.
2. Тищенко М.М. Яким вбачається процесуальний статус свідка в новому Кодексі про адміністративні правопорушення України / М.М. Тищенко // Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення: міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 грудня 2006 р.: тези доп. – У 2-х ч. – Сімферополь: Крим. юрид. ін-т Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2006. – Ч. 1. – 13–17.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984 р. – № 51. – С. 1122.
4. Нижникова В.В. Адміністративно-процесуальний статус суб'єктів провадження в справах про порушення митних правил: дис....канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нижникова В.В. – Ірпінь, 2008. – 211 с.
5. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / В.М.Тертишник. – К.: А.С.К., 2002. – 1056 с.
6. Мишкинис А.П. Участники производства по делам об административных правонарушениях, их права и обязанности: дисс... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Мишкинис Альгирдас Пятрович. – М., 1986. – 181 с.
7. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Тищенко Н.М. Адміністративно-процесуальний статус громадянина України: проблеми теорії і пути его совершенствования / Николай Маркович Тищенко. – Харьков: Издательство “Право”, 1998. – 268 с.
9. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 20 декабря 2001 года // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

УДК 343.13 : 347.13 : 347.9 (477)

СПІВВІДНОШЕННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ У ПРОВАДЖЕННІ ПО РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА З ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ АНАЛОГАМИ В ЦИВІЛЬНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Шевейко Р.І., аспірант

Запорізький національний університет

У статті здійснюється розгляд судових витрат у цивільному та кримінальному процесі з одночасним співвідношенням з судовими витратами в провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства.

Ключові слова: витрати, провадження, процес, судові витрати, судовий збір.

Шевейко Р.И. СООТНОШЕНИЕ СУДЕБНЫХ РАСХОДОВ В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО РАССМОТРЕНИЮ ДЕЛ В ПОРЯДКЕ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА С ПРОЦЕССУАЛЬНЫМИ АНАЛОГАМИ В ГРАЖДАНСКОМ И УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье осуществляется рассмотрение судебных расходов в гражданском и уголовном процессе с одновременным соотношением с судебными расходами в производстве по рассмотрению дел в порядке административного судопроизводства.

Ключевые слова: расходы, производство, процесс, судебные расходы, судебный сбор.

Sheveyko R.I. CORRELATION OF COURT COSTS IN PRODUCTION ON THE REVIEW OF THE CASES IN THE ORDER OF THE ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS WITH ANALOGS IN CIVIL AND CRIMINAL PROCEDURE / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article carried the consideration of court costs in civil and criminal proceedings while the correlation with the court costs in production on the review of the cases in the order of the administrative proceeding.

Key words: costs, production, process, court costs, court fee.

З точки зору вчення історичного матеріалізму основою суспільства є саме економічні відносини, над якими, у свою чергу, формуються політичні, ідеологічні, правові відносини, спираючись саме на матеріальний базис. Належне матеріальне забезпечення провадження по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства є обов'язковою та найбільш важливою умовою його ефективності. Проте, окрім проблем державного фінансування судової системи України, що гальмує розвиток адміністративного судочинства, також у діючому